

Demográfiai kihívások Magyarországon és a világon

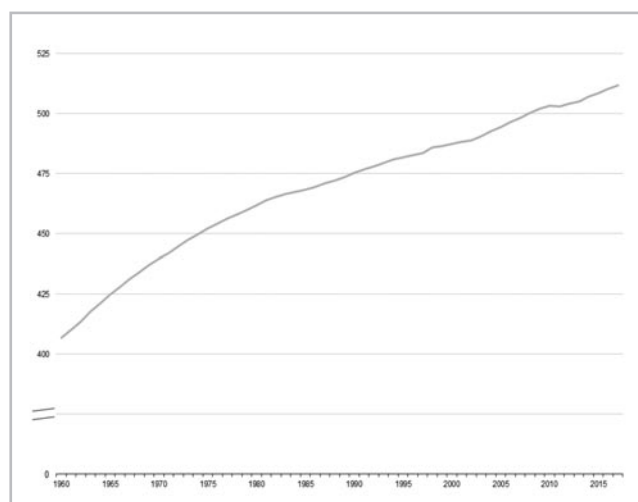
Interjú Dr. Lovászy László miniszteri biztossal

Nagy sikerű előadást tartott az IME Interdiszciplináris Magyar Egészségügy – Az egészségügyi vezetők szaklapja XII. Országos Egészség-gazdaságtani Továbbképzésének és Konferenciájának második napján, 2018. június 21-én Dr. Lovászy László stratégiai kutatásokért és elemzésekért felelős miniszteri biztos, ENSZ-szakértő, akit arra kértünk, röviden foglalja össze az ott elhangzott legfontosabb gondolatokat.

GLOBALIS TRENDEK

– Milyen globális demográfiai folyamatok zajlanak jelenleg a világban?

Amióta az Európai Unióban a természetes szaporulat és így a termékenység folyamatosan, különösen az 1970-es évek közepe óta tartósan a 2-es szám alatt van, és világszinten a térségünkben (EU28) a legalacsonyabb ez a mutató (1,6) jelenleg, a bevándorlás, mint megoldási opció az asztalon van Brüsszelben és az európai politikai közbeszédben. A döntéshozók is erről vitáznak, sokszor ezzel érvelve a bevándorlás támogatása kapcsán. Itt szeretném leszögezni, hogy a magyar kormány álláspontja a leghatározottabban ezzel ellentétes. Meggyőződésünk, hogy Európa és Magyarország demográfiai problémáit nem az ellenőrizetlen bevándorlók tömeges befogadásával, hanem megfelelő családpolitikával, életmódbeli és szemléletbeli változtatásokkal, technológiai innovációkkal és a termékenység növelésével kell kezelni. Ezért érdemes lenne megnézni, hogy milyen más, egyéb összefüggés is van, hiszen a világ népessége hamarosan 8 milliárdra duzzad, és várhatóan az évszázad végére akár a 11 milliárdot is elérheti.

1. táblázat
Population, EU-28, 1960-2017 (at 1 January, million persons)

Bevezetesként egyszerre két trend is érdekes lehet: az 1960-as évek óta az EU-ban annak ellenére folyamatosan nő a lakosság száma (kb. 400 millióról a jelenlegi 500 millió fölé), hogy az itt élő népesség természetes népszaporulata csökkenő tendenciát mutat. A magyarság lélekszáma 2030-ra – még az optimista forgatókönyv és radikálisan hatékony családpolitika esetén is – a világ népességének kevesebb, mint 2 ezrelékét teheti ki. Ezért sem mindegy, hogy mi is történik Magyarországon, ráadásul sokan elfelejtik azt is, hogy az EU mára a világ egyik legsűrűbben lakott térsége, hiszen közel négyszer magasabb a népsűrűség az EU-ban, mint pl. az USA-ban (120 és 35 fő / km²).

– Mikortól indult be a népesség robbanásszerű növekedése?

Mielőtt a sűrűjébe belevágnánk, érdemes lehet a múltba is egy kicsit visszatekinteni. Kezdjük azzal, hogy becslések szerint az emberiség először Kr. e. 500 körül lépte át a 100 milliós, Krisztus korában pedig a 200 milliós határt a lélekszám tekintetében. Ez a szám egészen 1800-ig egymilliárd alatt maradt, ami azt jelentette, hogy közel 2300 évnél kellett eltelnie ahhoz, hogy a Föld lakossága elérje az egymilliárdot. A népességszám növekedésében ezt követően jelentős felgyorsulás volt tapasztalható, a következő egymilliárdos lélekszám növekedést már mintegy 120 év alatt, 1927-ben elértük. A harmadik egymilliárdos lélekszámot már mindössze 32 év alatt, 1959-ben érte el az emberiség. Azóta 12-15 évente nő egymilliárd fővel a Föld népessége, és 2011-ben érte el a mostani, 7 milliárdos értéket.

– Milyen társadalmi jelenségek vezettek ehhez a trendhez?

Ez részben a javuló közegészségügyi előírásoknak, a védőoltások tömeges elterjedésének, a felgyorsuló, egyre több ágazatot érintő ipari és technológiai forradalmaknak és az emelkedő életszínvonalnak, valamint az egyre hatékonyabb állami-szociális intézkedéseknek volt köszönhető, továbbá a mindezekkel párosuló magasabb gyermekvállalási kedv is hozzájárult ahhoz, hogy egyre több gyermek nőhetett fel. A fejlett világban, az 1800-as években a családoknak átlagosan mindössze 2 gyermekük maradt életben (6 élve születés mellett), míg az 1900-as években már radikálisan javult ez a mutató, hiszen öt megszületett gyermekből már négy érte meg a felnőtt kort akkor, amikor a mezőgazdaság foglalkoztatta a népesség jelentős(ebb) részét. (Ez a helyzet most Afrikában.) A 2000-es években a magasabb jövedelmű országokban (és ide tartozik Magyarország is) a családok gyermekvállalási kedve alábbhagyott, így ismét átlagosan legfeljebb két gyermek található a családokban. De ez nem mindenhol van így, hiszen a legfrissebb becslések szerint a népességrobbanás nem áll(t) meg a világ többi részén. Ugyanis mindössze kilenc ország fogja

garantálni a 2015 és 2050 között várható, újabb egymilliárdnyi ember megszületését: India, Nigéria, Pakisztán, Kongói Demokratikus Köztársaság, Etiópia, Tanzánia, USA, Indonézia és Uganda. Ha pedig a termékenységi rátákra is pillantást vetünk, akkor azt láthatjuk, hogy 2010 és 2015 között a legérintettebb kilenc országból 8 afrikai (Nigéria, Szomália, Mali, Csád, Angola, Kongói Demokratikus Köztársaság, Burundi és Uganda), ahol a ráta jelenleg is meghaladja az 5 gyermek / nő számot. (Az eddigi előrejelzések alapján világszinten a 2-es termékenységi szám stabilizálódhat az évszázad végére.) Ezzel párhuzamosan – nem csak az EU-t, hanem teljes Európát tekintve – 2050-ig közel 100 milliós népességsökkenés prognosztizálható térségünkben. Ennek alapja az, hogy a termékenység gyakorlatilag az 1950-es évekhez képest a felére csökkent, ami már a társadalmi fenntarthatóságot veszélyezteti. És akkor nem beszélünk arról sem, hogy a jövőben a piaci (fogyasztói társadalom) mérete is egyre inkább számítani fog, ezért nem véletlen, hogy minden nagyobb elemzőház a fejlett nyugatnak a világgazdaságban betöltött erejének, GDP-ben kifejezett mértékének csökkenését prognosztizálja. Ez nem azt jelenti, hogy szegényedni fogunk, hanem azt, hogy a körülmények és feltételek jelentősen meg fognak változni. Például 2030-ra az (egyébként a lélekszámban csökkenő ütemben bővülő) ázsiai országokban az erősödő középosztály mérete több mint 500%-kal fog nőni 2009-hez képest, ami a jelenlegi EU teljes népességének a hétszerese(!) lesz, ha minden a jelenlegi ütemben halad.

MI VÁRHATÓ EURÓPÁBAN ÉS HAZÁNKBAN?

– Milyen következményekkel kell számolni a kontinens lakosságának idősödése kapcsán?

A régi megközelítés egyre kevésbé fog működni, hiszen ma már olyan aspektusokat is figyelembe kell venni, mint például a mesterséges intelligencián alapuló, a munkaerő termelékenységét drámaian átalakító technológiák fejlődés vagy a meddő-ségi problémák terjedése. Amikor idősödésről beszélünk, akkor egyre inkább el kell felejtetni, hogy ekkor öregedésről beszéljünk, hiszen ma az EU-ban az átlagéletkor már 40 év felett van, míg az 1900-as években Európa sok országában pontosan ennyi volt az átlagos várható élettartam. (Persze nem ennyire egyszerű ez a kérdéskör, hiszen a gyermekhalandóság is magasabb volt akkor, de azért a trendet jól mutatja.) Ma 60-70 évesnek lenni teljesen mást jelent, mint akár 30 éve – nem véletlen, hogy az aktív, 70 éven felüliek aránya és munkaerőpiaci helyzete jelentősen átrendeződött az utóbbi években, és az egészséges életmód is egyre nagyobb társadalmi igény, és nem csupán terhes kötelezettség odafigyelni az egészségünkre.

– Hogyan érhető el, hogy ne csak a születéskor várható élettartam, hanem az egészségben töltött életevek száma is növekedjen?

Egyre inkább fontossá válik, hogy kevesebbet dohányozzunk, és kisebb legyen az elhízottság is, amiért mindenkinek tennie kell. Ezeket a területeket már több hathatós népegészségügyi intézkedés is született hazánkban, mint például a

dohányzás korlátozása, a chips-adó, az erőteljesebb sporttámogatások és infrastruktúra-fejlesztések, a mindennapos iskolai testmozgás bevezetése, egészségesebb iskolai étkeztetés előírása stb. Azonban a múlt öröksége és attitűdjei még mindig nagyon súlyosak. Szinte elképesztő az is, hogy mennyit tévénnek az emberek nemcsak Magyarországon, hanem Európában is. A magyar tévézési átlag (napi 282 perc) közel egy órával haladta meg az EU-s átlagot 2016-ban. De ezek a problémák nemcsak Magyarországon, hanem Európában ismertek: ma minden évben kb. 500 ezer európai hal meg idő előtt, holott egy kis testmozgással javíthatóak lennének az életésélyeik, sőt, az egészségben eltöltött életevek száma is. Természetesen mindezek a trendek alapvetően befolyásolják az egészségügyi és szociális ellátórendszerek jellemzőit, szükségleteit is mind a finanszírozás, mind pedig azok fenntarthatósága szempontjából. A fenntarthatóság tekintetében nagyon nehéz jól becsülni, annak ellenére, hogy az egyik legjobban becsülhető terület éppen a demográfia kérdésköre. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a 2010-es években felteremtett tudományos eljárásoknak (például a CRISPR génszerkesztési technológia), és az egyre inkább kibontakozó, az egészségügyben is megjelenő okos és elképesztő, a mesterséges intelligenciára építő technológiáknak köszönhetően talán nem tévedünk nagyot, ha azt mondjuk: könnyen elképzelhető, hogy az eddigi előrejelzéseket is jelentősen át kell majd írni, és kellő komplexitással és átfogó megközelítéssel elérhetővé válik a siker. Ebből a szempontból kifejezetten előnyös, hogy a szociális, családügyi, egészségügyi és oktatási ágazat is egy irányban haladva, szinergiában tevékenykedik, és egy minisztérium fogja össze a humánerőforrással kapcsolatos ágazati célokat és eszközöket. A Világbank 2011-ben megjelent jelentésében szereplő ajánlás alapján kijelenthető, hogy a különböző, de egymással kapcsolatban lévő szakágazatokat egyesítő minisztériumi felépítés kedvezhet a gyorsabb és hatékonyabb megvalósításnak is.

– Hogyan néz ki jelenleg a magyarországi népesség? Mikortól figyelhető meg a magyar népesség csökkenése, és mit tesz a kormány a gyermekvállalási kedv javításáért?

Az ismert, már közhelyszerű és talán unalmas adatsorok ismertetése helyett inkább közelítsünk úgy, hogy az elmúlt 33 évben közel 800 000 fővel csökkent a magyar népesség. Ez a csökkenés lényegében egy Marseille méretű nagyváros népességének felel meg. Az évtizedek óta tartó negatív trendek szerencsére változóban vannak. Bizakodásra ad okot, hogy évek óta folyamatosan nő a gyermekvállalási kedv Magyarországon. A 2010 óta folytatott családbarát politika eredményei egyre érezhetőbbek, egyre több pénz marad a családoknál, kiszámíthatóbbá és biztonságosabbá vált a családalapítás, a gyermekvállalás és az otthonteremtés. Öröndetes módon nőtt az újszülöttek száma az utóbbi 5 évben (4,1 százalékkal), a termékenységi arányszám is emelkedett 1,25-ről (2010) 1,49-re (2016). A házasságkötések száma is nőtt: 35 520 (2010) helyett már 51 805 volt 2016-ban, miközben a válások száma csökkent 23 873-ról (2010) 19 552-re (2016). Végezetül, mind a születéskor várható átlagos élettartam, mind a 65 éves korban vár-

ható átlagos élettartam folyamatosan emelkedik (évente 2-3 hónappal). Mindezekkel párhuzamosan Magyarországon – amit az Eurostat adatai is megerősítenek – a családok támogatása is egyre nagyobb prioritássá vált a szociális ellátások tekintetében is, ugyanis a kisgyermekes családok támogatásának magyarországi részaránya a harmadik legmagasabb az egész Európai Unióban egy 2017-es jelentés szerint. Természetesen nem lehet kihagyni az otthonteremtéssel kapcsolatos (pl. CSOK) intézkedések megemlítését se, amelyek immáron több mint 81 ezer család, 300 ezer ember otthonteremtését segítette eddig. Emellett egyre több figyelem irányul

a meddőségi problémák kezelésére is, mert Európa több országához hasonlóan hazánkban is a párok 15-20 százalékának, tehát nagyjából minden ötödik, gyermeket kívánó párnak csak orvosi segítséggel lehet gyermeke. (Az 1970-es évek óta már közel 5 millió mesterségesen megtermékenyített gyermek született a világon.) A meddőséggel küzdő párok is több segítséget kapnak: a kormány kibővítette a társadalombiztosítás által finanszírozott lombikprogram-eljárások számát, növelte a gyógyszer-támogatást, és több kórházban is zajlik ilyen célú fejlesztés.

Boromisza Piroska

NÉVJEGY

Dr. Lovászy László néhány nappal korábban veszítette el hallása 80 százalékát. 2007-ben szerzett doktori (PhD) fokozatot summa cum laude minősítéssel szociális, foglalkoztatási és emberi jogi témában a fogyatékosügy területén. 2001-2009 között különböző területeken dolgozott magyar minisztériumi tisztségviselőként. 2003-2005 között

Magyarországot képviselte az Európa Tanács fogyatékosügyi munkacsoportjában (CD-P-RR) Strasbourgban. 2009-től Brüsszelben szakmai tanácsadó az Európai Parlamentben szociális és foglalkoztatási témákban. 2012-ben New Yorkban magas szavazati aránnyal választották meg ENSZ-szak-

értőnek a UNCRPD bizottságába. 2016-ban magabiztos szavazati aránnyal újraválasztották további négy évre. 2018 júliusától miniszter biztos a stratégiai kutatások és elemzések terén. 1996 óta négy magyar egyetemen tartott kurzusokat és előadásokat, jelenleg a Corvinus Egyetemenél működő Társadalmi Jövőképeségi Kutatóközpont (Social Futuring Centre) kutatója. Több mint 20 nemzetközi konferencia és szeminárium előadója volt eddig. 120-nál is több publikációja és írása jelent meg gazdasági, jogi, munkajogi és közéleti folyóiratokban és kiadványokban, valamint két egyetemi jegyzet fejezetének is szerzője. A fogyatékosügy témájában legutóbbi angol nyelvű írásai a EuroScientist, az IEEE Technology and Society Magazine (USA), valamint a kínai Global Times folyóiratokban jelentek meg.

Jövőre két milliárddal több jut meddőségi kezelésekre

A kormány kiemelt célja, hogy támogassa a magyar párok gyermekvállalását, illetve hogy javuljon az érintettek hozzáférése a meddőségi kezelésekhöz. Ezért a jövő évi 2 milliárd forinttal együtt összesen 4,5 milliárd forintot biztosít e cél megvalósítására.

Világszerte uralkodó tendencia, így a magyar családokra is jellemző, hogy mind későbbre toódik ki az első gyermek megszületésének ideje. A statisztikai adatok alapján folyamatosan emelkedik azoknak a nőknek a száma Magyarországon, akik 35-40 éves korukban szülik meg első gyerekeiket. Az életkor előrehaladtával a megtermékenyítő képesség csökken, ennek következménye, hogy egyre nagyobb igény mutatkozik a mesterséges megtermékenyítési eljárásokra. A lombikprogram a gyermektelen párok számára óriási segítséget jelenthet, hiszen megadhatja számukra a gyermekvállalás lehetőségét, örömét akkor is, ha meddőségi problémákkal küzdenek.

A kormány szeretne minden segítséget megadni a meddőséggel küzdő pároknak a gyermekáldáshoz, ezért kibővítettük a társadalombiztosítás által finanszírozott lombikprogram-eljárások számát, növeltük a gyógyszer-támogatást, és több kórházban is zajlik ilyen célú fejlesztés. A támogatások bővítésének köszönhetően ma már, ha egy párnál az első öt lombik eljárás valamelyike sikerrel jár, akkor a következő gyermek, gyermekek esetében is négy-négy alkalommal támogatja a beavatkozást az állam. A cél, hogy a lehető legtöbb párnak megadjuk a gyermekvállalás lehetőségét, és ne csak drága magánkezeléseken, hanem az állami egészségügyben is lehetővé váljék az ilyen segítség.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma figyelemmel kíséri a nemzetközi és hazai trendeket, és a gyermekek számának növekedése érdekében hozott döntéseinek az egészségügyi ellátórendszer területén folyamatosan vizsgálja azokat az ösztönző elveket, amelyek a mesterséges megtermékenyítés iránt megnövekedett szükséglet minél teljesebb kielégítését szolgálják. A magyar kormány elkötelezett a magyar családok támogatásában, mindezt számos, az elmúlt években hozott és a jövőre vonatkozó döntése bizonyítja. 2019-ben mintegy kétezermilliárd forint jut majd a családok támogatására – ez minden idők legnagyobb ilyen célú költségvetési ráfordítása lesz.

Budapest, 2018. július 26.

Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma